

УДК 821.161.2:82.1

Жила С.О.

ОЦІНКА ПЕДАГОГІЧНОЇ СПАДЩИНИ НІЛИ ВОЛОШИНОЇ ПРОВІДНИМИ МЕТОДИСТАМИ Й СЛОВЕСНИКАМИ УКРАЇНИ

У статті окреслено найважливіші наукові досягнення Ніли Волошиної, визначено провідні напрями, за якими вона працювала для розвитку теорії і практики методики літератури, акцентовано на тенденції розгортання системного вивчення творчої спадщини професора та її оцінки провідними методистами й словесниками України.

Ключові слова: педагогічна спадщина Н. Волошиної, наукова докторська школа, естетична спрямованість, літературна освіта, Методичний Материк.

*Учитель подібний до Сонця та Місяця
Тільки обрані люди можуть бути вчителями*

Конфуцій

У ці травневі дні у нас в Чернігові проводяться Четверті Волошинські читання "Творча спадщина Ніли Волошиної – золотий фонд методики літератури", присвячені Нілі Йосипівні Волошиній – вченому методистові, докторові педагогічних наук, професорові, завідувачу і головному науковому співробітнику лабораторії літературної освіти, члену-кореспонденту Національної академії педагогічних наук України, заслуженому діячеві науки і техніки України, головному редакторові журналу "Українська література в загальноосвітній школі".

Нагадаємо, Перші Волошинські читання пройшли 2013 року в Інституті педагогіки НАПН України "Теорія і методика навчання української літератури: актуальні проблеми", Другі – у Кам'янці-Подільському "Феномен вченого-педагога Ніли Волошиної: національний та регіональний виміри" – 2014 року. Треті – у Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького "Ціннісні парадигми наукової спадщини Ніли Волошиної" – 2015 року.

Я пишаюся нею... Вона жила на світі не тільки задля власного щастя. Вона творила великий закон людяності ...

Хочу пригадати одну мить з її життя – факт дивовижний, перед ним померкне будь-яка вигадка.

Я приїхала до Києва травневого вечора вступати до аспірантури... без паспорта. Забула... У мене померла мама 30 квітня 1992 року. (До речі, мама Ніли Йосипівни – Марія Миколаївна померла – 30 квітня 2009 року). Чергова Інституту педагогіки АПН України, дізнавшись, що я до Волошиної Н. Й., дозволила почувати в лабораторії літературної освіти. Попросила Братко В. О., яка запрацювала за у відділі допізна, не турбувати Нілу Йосипівну, вона пообіцяла. Обклалася книгами: готувалася завтра скласти іспит з методики літератури. Було близько дванадцятої години ночі. Почула виразні кроки в коридорі. Не злякалася, подумалося: мама йде до мене – ще не було дев'яти і я відчувала її біля себе скрізь. Перед смертю мами я не встигла сказати їй, що збираюся вступати до аспірантури. Правда, між нами відбувся діалог. Я подумки сказала: "Я надумалася, мамочко, на навчання, але мені соромно про це говорити зараз...". І почула голос мами (Ви не повірите, але це, Йй-Богу, істина): "Я тобі й з того світу буду допомагати".

Двері рвучко відчинилися – на порозі стояла... Ніла Йосипівна – мій Янгол – Світлий і Зажурений смертю моєї мами. Виявилось: Валентина Олександрівна пізно увечері таки передзвонила Волошиній і вона приїхала вантажівкою забрати мене до себе додому – і таки привезла. Годину їхали нічним Києвом, потім Вишневим. Звільнила спальню для нічної гості, а жили вони тоді з Іларіоном Володимировичем у двокімнатній квартирі, так званого вагончиковаго планування. Була друга година ночі і я вже й не думала спати, сиділа, розіклавши тепер журнали: читала статті методистів.

Вранці з електрички і метро поспішали на екзамен і Ніла Йосипівна сказала, що не принизить мене наперед заготовленими запитаннями. Відтоді вона увійшла у моє життя як сама Правда, як Посестра, як Людина від Бога.

Я благоговіла перед нею.

Я любила її.

Ми довго йшли разом (я її аспірантка, докторантка, разом працювали над програмою, посібниками й підручником). Я захоплювалася нею.

Пригадуєте, у красивому інтерв'ю Валентини Саверської-Лихошви "Яка вона, філософія життя Ніли Волошиної?" на запитання заслуженого вчителя України "У чому таємниця людської любові до Вас?", як відповіла наша Ніла Йосипівна:

– Коли моя бабуся витягала хліб із печі, то, "вмивши" його, завжди примовляла: "Вмийся, дитино, й тебе люди будуть любити, як святий хліб...".

Справді, Нілу Волошину усі в Україні, хто знав її, любили як святий хліб, можливо, й не лише тому, що вона вмивалася тією водою, в якій "вмивався" хліб (хоч щось є все-таки в цьому!), а тому, що вона сповідувала шляхетність роду й народу свого.

Природа наділила Н.Й. Волошину розумом і великою працездатністю та працелюбством. Вона часто любила повторювати, що народилася тоді, коли Бог роздавав роботу. І зізнавалася гірко: на Великдень з Олександрєю Михайлівною Бандурою писали підручник з літератури, бо терміново треба було віддати у видавництво, а Іларіон Володимирович цього не міг зрозуміти!

Текст писала легко, часто навіть не за робочим столом, поклавши щось рівне на коліно. Творила швидко чудові анотації до програм! Пригадую: я з захопленням якось розповіла, як блискуче йдуть на історичному факультеті Франкові "Перехресні стежки": студенти "аж мліють" від тексту. Пригадувала якісь особливі наші діалоги, пов'язані з образом Вагмана, Регіни Стальської й принагідно сказала, що такий Франко буде цікавий і для старшокласників. На що Ніла Йосипівна відповіла: "Пишіть анотацію до програми". Я побоялася, що так зразу може й не зроблю – не написала. Це майстерно зробила сама Н.Й. Волошина. Учителі Чернігівщини були презадоволені, бо "Перехресні стежки" творчим учителям забезпечували плідну й красиву роботу на уроках.

Я ніколи, ніколи не розчарувалася у своєму керівникові й консультантові! Ніла Йосипівна – глибокий науковець. Це був наш Методичний Материк! Наше Сонце! І ми, її вихованці, були осяяні її Променями й тягнулися до них. Це був наш об'єднувальний Центр!

Кажуть, що життя – це вічність у мініатюрі. Коли думаємо про Нілу Йосипівну, то переконані, що так воно й є. Кілька поколінь українців училися за її програмами й підручниками з української літератури. Вона вміла вливати в національний організм живець, духовну енергію.

Н.Й. Волошина понад 40 років свого професійного життя присвятила розвитку літературної освіти в загальноосвітній школі як учитель-практик і викладач у вишах, автор монографій, програм і підручників, Концепції і першого Державного стандарту з предметної освітньої галузі.

Із 1987 по 2005 рік Н.Й. Волошина очолювала лабораторію методики української і російської літератури Інституту педагогіки АПН України, працювала заступником директора з наукової роботи (2006–2008 рр.), а з 2009 року – головним науковим співробітником лабораторії літературної освіти. Вона була заступником голови спеціалізованої вченої ради Інституту педагогіки АПН України із захисту кандидатських дисертацій з теорії і методики навчання української мови, української та зарубіжної літератур. Під її керівництвом успішно захищено 39 кандидатських і 5 докторських дисертацій.

Завдяки творчій наполегливій праці Ніла Йосипівна здобула авторитет провідного вченого-методиста з української літератури. Вона досліджувала проблеми естетичного виховання учнів засобами художньої літератури, розробляла наукові засади підручникотворення, працювала над методикою викладання літературних курсів за вибором у профільній школі.

У творчому доробку професора Н.Й. Волошиної близько 300 наукових праць із проблем методики літератури, серед яких навчальна програма з української літератури для загальноосвітньої школи (5–11 класи, у співавторстві з О.М. Бандурою), авторська навчальна програма з української літератури для загальноосвітньої школи (5–12 класи, співавтор, науковий редактор). Вона автор і співавтор 9 підручників з української літератури для 5, 8 класів та підручників з української літератури для 5–7 класів за авторською навчальною програмою, за що удостоєна першої премії АПН України в галузі підручникотворення, колективної монографії "Наукові основи методики літератури", методичних посібників "Ми є. Були. І будемо ми!": Виховання національної свідомості учнів засобами художньої літератури", "Писатели-классики зарубежной литературы", автор методичних посібників "Естетичне виховання учнів у процесі вивчення літератури", "Уроки позакласного читання в старших класах", "Вивчення української літератури в 5 класі", "Слово і образ", "Людина і труд" (два випуски), "Ні! Я жива. Я буду вічно жити!" (Лесья Українка), "І. Котляревський і Г. Квітка-Основ'яненко". Н.Й. Волошина – зачинатель і організатор Всеукраїнських учнівських олімпіад юних філологів, часто голова журі на цих змаганнях.

За багаторічну навчально-виховну і наукову роботу Н.Й. Волошина нагороджена медалями НАПН України "К.Д. Ушинський", "Ветеран труда", "В пам'ять 1500-летия Киева", нагрудними знаками МО України "А.С. Макаренко", "Відмінник народної освіти України", грамотою Верховної Ради України.

Ніла Волошина – це ціла доба в методиці літератури, а її педагогічна спадщина – це золотий її фонд.

Н.Й. Волошина створила такі програми й підручники з літератури, які вливали в національний організм якнайбільше духовної енергії, щоб зробити наш народ сильним і несхитним.

Як відомо, над програмами почала працювати на початку 80-х років (Див. Програми середньої загальноосвітньої школи. Українська література : 4–10 кл. – К., 1984. –105 с.).

У 1989 році, а це був час глобальних змін у соціально-політичному й культурно-духовному житті України, з'явилася "Програма середньої загальноосвітньої школи. Українська література (5–11 кл.)", спрямована на вивчення літератури як мистецтва слова.

"Програма середньої загальноосвітньої школи. Українська література (5–11 кл.)" – К., 1995. – 125 с. засвідчила, що за анотаційними записами до неї вона була найсміливішою й найчеснішою з-поміж трьох програм, які рекомендувалися Міністерством освіти до використання в шкільній освіті.

Для своєї роботи вчителі України обирали найчастіше програму, співавтором якої була Ніла Волошина. Автор цієї статті працював тоді в Інституті післядипломної освіти (м. Чернігів) й, чого гріха таїти, сердився на словесників Чернігівщини, які майже 100 відсотково працювали за програмами Н. Волошиної, О. Бандури, а програми Інституту літератури імені Т.Г. Шевченка та Київського університету імені Тараса Шевченка ігнорували.

Пригадую, як було створено авторський колектив, який очолила Н.Й. Волошина для роботи над проектом програми для середньої загальноосвітньої школи з українською і російською мовами навчання "Українська література. 5–12 класи" (Градовський А.В., кандидат педагогічних наук, доцент Черкаського державного університету імені Б. Хмельницького; Жила С.О., кандидат педагогічних наук Чернігівського державного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка; Клочек Г.Д., доктор філологічних наук, професор Кіровоградського державного педагогічного університету імені В. Винниченка, академік АНВШ; Логвіненко Н.М., Одинець І.В., наукові співробітники Інституту педагогіки АПН України; Степанишин Б.І., професор кафедри української літератури Рівненського державного гуманітарного університету), й як ми хотіли ввести школярів у світ прекрасного, прилучаючи до національного й світового мистецтва в його взаємозв'язках з мовою, історією, музикою, театром, образотворчим мистецтвом. У доборі змісту літературної освіти автори виходили з таких концептуальних позицій: предмет "література" містить необхідні й достатні знання, які формують в учнів цілісну картину світу, уявлення про взаємозв'язок і взаємозалежність літературно-мистецьких і культурних явищ, викликають потребу естетичного й морального осмислення навколишньої дійсності.

Основний зміст літературної освіти становлять найкращі зразки художніх творів і системні знання про них. З усієї сукупності сучасних літературних знань добираються найвагоміші факти, поняття й явища, які допоможуть виконати завдання шкільної літературної освіти на основі визначеного змісту й водночас створити передумови для поглибленого вивчення предмета.

Н.Й. Волошина мала надзвичайно розвинений художній смак. Прагнула виховувати потребу в читанні, інтерес до художнього слова, високі естетичні смаки, здатність творчо сприймати прочитане; сформувати на цій основі правильне розуміння національних і загальнолюдських цінностей і тим самим сприяти вихованню духовно багатого, щиро відданого своєму народові громадянина незалежної України. Розуміла: література – душа культури, а літературна освіта є основою нашого духовного розвитку, багатства, запорукою прогресу або й самого життя української нації.

Художній світ літературних творів швидше засвоюється, коли він розглядається у взаємозв'язках із різними мистецтвами. Н.Й. Волошина запропонувала увести до програми такі рубрики: "Літературні паралелі" й "Мистецькі аналогії". Ми розуміли, що українська душа – це мистецька душа, що настає час сильних, визначальних, національно самобутніх культур, а ми – українці – можемо бути цікавими для інших народів лише тоді, коли збережемо неповторність і феноменальність. Мистецький космос, творчий геній народу – ми пробивалися до них!!! Ми хотіли, щоб учителі й учні за нашою програмою відчували й повірили, що український народ – один із найталановитіших у світі.

Науковці України зробили вдалі спроби аналізу шкільних програм з української літератури, підготовлених Нілою Волошиною. Так, кандидат педагогічних наук, доцент Житомирського національного педагогічного університету імені Івана Франка Ніна Білоус розглянула погляди вченого-методиста на принципи формування шкільної програми й схарактеризувала домінуючий – естетичний принцип як суголосний з естетичною природою літератури [2].

У нас було, як на зйомках фільму С. Параджанова "Тіні забутих предків"... Як і Параджанов, Волошина створила такий авторський колектив, який боровся за ідею до кінця.

У Ніли Йосиповни були й "невидані видання", які окреслюються становленням її наукової школи: 5 докторів і 39 кандидатів наук. Якщо уявити це образно у вигляді дерева, то воно буде міцним і красивим, гіллястим, бо у докторів і кандидатів уже є свої учні, які, проте, сповідують ідеї як своїх наставників, так і нашої Березині.

Наукова школа Н.Й. Волошиної є всеукраїнським потужним науковим явищем, про що засвідчили В.І. Шуляр, В.В. Гладишев, Г.Л. Токмань. Так, скажімо, В.І. Шуляр подає в своїй статті "Наукова школа професора Ніли Волошиної як культурологічно-освітній простір" як визначення, так і присутні ознаки цього наукового явища: "...наукова школа професора Ніли Йосипівни Волошиної – культурологічно освітній простір, в якому культивуються особистісне й професійно-фахове зростання науковців, забезпечуються умови для акме-розвитку кожного як Я-особистості, яка здатна логічно, послідовно розвивати ідеї свого Учителя-Лідера в ім'я Учня української науки і освіти" [16, с. 34].

Г.Л. Токмань, ґрунтовно проаналізувавши докторську наукову школу вченого-методиста Ніли Йосипівни Волошиної доходить висновку: "Концепції, технології, методичні системи, моделі нині провідних учених Анатолія Градовського, Світлани Жили, Анатолія Ситченка, Володимира Гладишева підносять вітчизняну науку, додають їй ваги, а оскільки методика – прикладна галузь, то ведуть не тільки до теоретичного збагачення національної думки, а й доходять до вчителя, через нього до учня, отже, утверджують українську націю як вільну, культурну, мистецьки обдаровану, відкриту до світу" [13, с. 13].

Дякуємо панні Ганні Токмань за цю високу оцінку. Особисто вдячна за те, що вона назвала мене "відданою ученицею Н.Й. Волошиної" [13, с. 13], й відзначила, що "...розвинула методичні засади, закладені Нілою Йосипівною у праці "Естетичне виховання учнів у процесі вивчення літератури" (К., 1985), зробивши сміливий інтелектуальний прорив у методичній науці" [13, с. 16]. Спасибі.

Минулорічного травня успішно захистив дисертаційне дослідження "Теоретико-методичні засади сучасного уроку української літератури в основній і старшій школі" В.І. Шуляр. За його методикою, сучасний урок української літератури є своєрідним культурологічним кентавром, який об'єднує, зв'язує синтезує ціннісно-духовний зміст з чіткою й точною науковою методологією.

Дисертація характеризується різноманітними підходами, які органічно сплавляються в струнку й оригінальну авторську концепцію, за якою конструювання сучасного уроку української літератури потребує переорієнтування процесу навчання зі знанневої парадигми до компетентнісно-діяльної у

формуванні особистості учня-читача, здатної мислити творчо, саморозвиватися й адаптуватися в синергетичному світі.

Образно кажучи: докторська наукова школа Н. Волошиної – це рука: сама пані Ніла – це долонька, а пальці – це ми її учні. Як багато вона дала нам!!!

Вона наш духовний і методичний материк, наш з'єднувальний центр.

Ніла Волошина торувала нові шляхи на методичному полі, не боялася складних і відповідальних справ. Захищена нею у 1995 році докторська дисертація "Теоретичні і методичні засади естетичного виховання учнів у процесі вивчення української літератури в середній школі" – це і нова методологія й новий погляд на історію питання, й, зрештою, наукова новизна проблеми, адже дослідницею "розроблено цілісну систему естетичного виховання засобами мистецтва слова, реалізовану в програмах, підручниках, методичних посібниках. В основі цієї системи – виховання красою праці, природи, людських взаємин, а відтак формування загальнолюдських цінностей – доброти, милосердя, правди, совісті, справедливості; розроблено і впроваджено в шкільне підручникомознавство методичну систему формування спеціальних читацьких умінь, які сприяють активному засвоєнню емоційно-естетичного багатства художнього твору. У цій системі сприймання почуттів і переживань літературних героїв являє собою дієвий шлях розвитку емоційної сфери учнів, виховання їхніх естетичних почуттів; уперше започатковано в Україні створення навчально-методичних комплексів підручник-посібник з творами образотворчого мистецтва за сюжетами літературного матеріалу, вміщеного у підручнику, та методичними рекомендаціями, спрямованими на естетичне осягнення художнього образу" [3, с. 17–18].

Про естетичну спрямованість шкільного курсу української літератури написала дослідження докторант Інституту педагогіки НАПН України Таміла Яценко, у якому проаналізувала внесок методичної спадщини Ніли Волошиної у розв'язання цієї важливої проблеми сучасної шкільної літературної освіти й засвідчила, що поділяє переконання своєї наставниці в тому, що систематичне оволодіння знаннями основних категорій естетики, формування вмінь оцінювати художній твір і явища дійсності позитивно впливає на засвоєння учнями таких понять, як героїчне, прекрасне, піднесене, розвиває естетичне ставлення до мистецтва слова [18, с. 120].

Таміла Яценко ствердила, як колись і Ніла Волошина, що "культурне становлення особистості тісно пов'язується з її естетичним вихованням як характерна здатність сприймати й оцінювати явища художньої творчості та об'єктивної дійсності з погляду їх доцільної досконалості й відповідності уявленням про прекрасне в людині, природі та суспільстві" [18, с. 123].

Кандидат педагогічних наук, доцент Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука Лілія Овдійчук, йдучи за рекомендаціями Ніли Волошиної, розкрила естетичні засади вивчення біографії письменника на уроках української літератури в школі. Науковець дійшла висновку, що вивчаючи біографію митця через призму його естетичних уподобань, маємо можливість безпосереднього впливу на духовний світ учнів [10, с. 258]. Лілія Овдійчук переконує: "Розмаїтий і багатий світ письменника (мистецькі уподобання, захоплення, обдарування) слугуватиме естетичним уроком сучасній молоді, сприятиме розширенню кругозору, інтелекту, спонукатиме до мислительних дій, розвиватиме образне та логічне мислення, зв'яже мовлення, зацікавить учнів, формуватиме естетичну свідомість, шляхетні почуття через знайомство зі зразками високого мистецтва. Світ захоплень митців слова є орієнтиром і гарним прикладом для старшокласників, які обмежують своє коло мистецьких зацікавлень примітивною музикою, теле-, відео-, інтернетпродукцією досить сумнівного гатунку" [10, с. 258].

Надія Дига, кандидат педагогічних наук, доцент Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди, своє дослідження присвячує модифікації принципу діалогізму в методиці вивчення життєпису письменника й вибудовує його як на наукових положеннях представників діалогічної теорії Михайла Бахтіна та Мартіна Бубера, так і Ніли Волошиної: "максимально наблизити їх (школярів – С. Ж.) до розуміння особистості письменника" [6, с. 110].

Надія Дига, як і Ніла Волошина, радить здійснювати літературну освіту школярів на засадах діалогу культур, передбачаючи прочитання художніх текстів з опертям на різні контексти: контекст біографії автора твору; соціально-історичний, культурний контексти епохи.

Кілька статей науковців України висвітлюють внесок Ніли Волошиної в розвиток підручникотворення [8, 14, 17]. Інна Лелюх, аспірантка Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, окреслює особливості становлення та розвитку національного підручникотворення, розроблення наукових засад професором Н. Волошиною щодо створення навчальних видань для шкільної підготовки з літератури. Авторка відзначає, що значним поштовхом до розвитку національного підручникотворення стали сформульовані вперше Н. Волошиною в методиці української літератури вимоги до методичного апарату навчальних книг та розуміння нею домінуючої ролі підручника як засобу навчання й важливості його правильної структурованості [8, с. 179].

Загальна оцінка педагогічної спадщини Ніли Волошиної провідними методистами й словесниками України є високою: Ніла Волошина, патріот-науковець, з-поміж напрямів виховання пріоритетним називала саме патріотичне. Вона широко трактувала поняття патріотичного виховання. Це насамперед виховання любові до рідної землі, мови, історії, культури. Н. Волошина завжди боляче реагувала на комплекс меншовартості, що його прищеплювали нашому народові упродовж століть.

*Тамара Бабійчук, кандидат педагогічних наук,
викладач української мови і літератури Бердичівського педагогічного коледжу*

В особі Ніли Йосипівни Волошиної, яка була співавтором і автором низки державних документів, підручників і посібників для загальноосвітньої школи й вищих навчальних закладів, за якими успішно працювали десятки років вчителі-практики, ми, її учні, завжди бачимо високо компетентного вченого-дослідника, учителя-методиста, ерудовану й далекоглядну людину, яка зуміла передбачити й науково обґрунтувати процеси, які сьогодні відбуваються в літературній освіті. Її стаття у фахових періодичних виданнях, методичні й науково-методичні посібники, без сумніву, є своєрідною енциклопедією, алгоритмом становлення не лише вчителя-словесника, а й висококультурних і національно-свідомих громадян України, які виховані на найкращих зразках українського письменства в його умовах неперервної літературної освіти.

*Тетяна Дятленко, кандидат педагогічних наук, доцент
Глухівського національного педагогічного університету
імені Олександра Довженка*

Її сповнені хвилювання про літературну освіту учнівської та студентської молоді виступи на методичних об'єднаннях, семінарах і конференціях пам'ятають (а творчі ідеї розвивають) чи не в кожному місті й районному центрі України.

Учитель від Бога Ніла Волошина сама вміло володіла звучною, відточеною вимовою, різноманітністю тональних рисунків, чистотою і ясністю тембру, емоційною насиченістю і виразністю фрази. Кожне слово вченого випромінювало потужну інтелектуальну та емотивну енергію. Усім, хто чесним шляхом рухається у науково-методичному просторі, Учитель віддавала часточку своєї душі. Але й учні були необхідні Майстру, вони морально й емоційно підтримували його інновації. Цим самим забезпечується безсмертя ідей Учителя.

*Олена Семенов, доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри української мови
Сумського державного педагогічного університету
імені А. С. Макаренка*

Професор Н. Волошина виокремлювала методичну творчість учителя літератури як вищу сходинку його професійної діяльності, а також її необхідну умову, пов'язуючи це з творчим характером методичної науки та вагомою роллю вчителя-практика в її розвитку. Дослідниця переконливо мотивувала взаємозв'язок між традиційним і творчим компонентом у роботі вчителя-словесника; виокремила сутнісні якості творчого педагога, як-от розвинена естетична чутливість, високий рівень асоціативного мислення, відчуття краси художнього слова.

Професор Н. Волошина зуміла накреслити основні вектори перспективного розвитку вітчизняної методики в аспекті проблеми формування творчого вчителя і творчого учня.

*Ольга Куцєвол, доктор педагогічних наук,
професор Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського*

Ідеї спрямованості змісту і мети літературної освіти, закладені в працях Н.Й. Волошиної, знаходять свій розвиток у нових умовах реформування літературної освіти на засадах компетентнісного підходу і забезпечуються урахуванням принципів єдності навчання, виховання і розвитку школяра, гуманізації, гуманітаризації і демократизації освіти...

*Наталія Логвіненко, кандидат педагогічних наук
викладач кафедри військово-гуманітарних дисциплін
Військового інституту телекомунікацій та інформатизації*

Спадщина Ніли Волошиної не є скам'янілим здобутком, а живою матерією, затребуваною спадщиною, яка нині нам, учителям, методистам, науковцям, дозволяє вести нескінченний дослідницький пошук задля майбутнього.

*Ніна Білоус, кандидат педагогічних наук, доцент
Житомирського національного педагогічного
університету імені Івана Франка*

Ніла Йосипівна залишила багату наукову спадщину, варту ретельного наукового дослідження. Вона була і залишається лідером у вибудованій нею концептуальній парадигмі безперервної літературної освіти.

Саме таку концепцію шкільної літературної освіти запропонувала Н.Й. Волошина (у співавторстві), виробила структуру літературної підготовки учня-читача, починаючи від "материнської школи", доквілля, початкової, основної і до вищих навчальних закладів.

*Галина Ткачук, кандидат педагогічних наук, професор
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*

В особі Ніли Йосипівни Волошиної українська наука має талановитого, вдумливого, старанного й невтомного вченого, який майстерно поєднує академічну теорію й шкільну практику, чітко, легко й елегантно розв'язує складні проблеми методики викладання.

*Анатолій Градовський, доктор педагогічних наук, професор
Черкаського національного університету
імені Богдана Хмельницького*

... вона – Лідер Науки.

Науково-методичний доробок Н.Й. Волошиної – ваговитий. Її наукова спадщина відома від учня до науковця. Підручники, хрестоматії слугуватимуть ще не одному поколінню школярів. Численні методичні посібники для вчителів-словесників не припадатимуть пилом, а надихатимуть їх на нові методичні знахідки. Науковими та літературознавчими розвідками з проблем естетичного формування читача, науковими основами методики викладання літератури як мистецтва слова, програмно-підручковими засобами, які розроблені були професором Волошиною, користуватимуться студенти і вчені ще багато-багато років.

*Василь Шуляр, доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри мовно-літературної та художньо-естетичної освіти,
директор Миколаївського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти,
заслужений учитель України*

Висновки. Ніла Йосипівна Волошина залишила багатий творчий доробок, який є золотим фондом методики літератури: монографії, посібники для вчителів, програми й підручники з української літератури, Концепція літературної освіти, Державний стандарт освітньої галузі "Література" – це своєрідний посыл у майбутнє незнищенності української нації й роду, творчого вираження їхнього духу. Напрацювання Н.Й. Волошиної визначали провідні напрями розвитку теорії й практики методики літератури в Україні: література як складник культури народу, її вплив на формування національної свідомості й самосвідомості; зв'язок літератури з іншими видами мистецтва, їхній діалог і полілог; теоретичні й методичні засади естетичного виховання учнів; методологія і методика аналізу художнього твору, художній текст в інтерпретаційних вимірах, сучасний урок як основна форма вивчення літератури, позакласна та факультативна робота з літератури, методи та прийоми вивчення літератури, сприймання художнього тексту і читання як основний вид сприймання, уроки позакласного читання, уроки літератури рідного краю, жанрово-родова специфіка під час вивчення літератури.

Провідні методисти України: Ганна Токмань, Василь Шуляр, Анатолій Ситченко, Анатолій Градовський, Ольга Куцевол, Олена Семенов, Володимир Гладишев, Наталя Логвіненко, Таміла Яценко, Тетяна Дятленко та інші – розпочали аналітичну роботу над дослідженнями неординарного науковця.

У статті ми зробили спробу короткого, схематичного аналізу найважливіших досягнень як Ніли Волошиної, так і аналітичних розглядів її надбань науковцями України, окреслили сутність її методичного подвигу. Стверджуємо: усе, що робила Ніла Волошина для методичної науки, все було осяяно любов'ю до України, її народу.

Констатуємо: оцінка педагогічної спадщини провідного методиста України ще тільки розпочинається. Думаємо, що будуть захищені кандидатські й докторські дисертації за її педагогічною творчістю. Бажаємо успіхів дослідникам спадщини Ніли Волошиної. Ніколи не забуваймо, що вона золотий злиток методики літератури.

Використані джерела

1. Бабійчук Т.В. Відеофрагменти як засіб патріотичного виховання у процесі позакласної роботи з української літератури / Т.В. Бабійчук // Теорія і методика навчання української літератури: актуальні проблеми. Збірник наукових праць / Наук.ред. і упоряд. Логвіненко Н.М. – К. : Педагогічна думка, 2015. – С. 334–340.
2. Білоус Н.М. Принципи формування шкільної програми з української літератури у висвітленні Ніли Волошиної / Н.М. Білоус // Теорія і методика навчання української літератури: актуальні проблеми. Збірник наукових праць / Наук.ред. і упоряд. Логвіненко Н.М. – К. : Педагогічна думка, 2015. – С. 87–91.
3. Волошина Н.Й. Теоретичні і методичні засади естетичного виховання учнів у процесі вивчення української літератури в середній школі : Дисертація у вигляді наукової доповіді на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. – К., 1995. – 72 с.
4. Гладишев В.В. Важливий етап становлення наукової школи Ніли Йосипівни Волошиної / В.В. Гладишев // Вітчизняна філологія : теоретичні та методичні аспекти вивчення. Збірник наукових праць. Випуск 5. – Черкаси : вид. Чабаненко Ю.А., 2015. – С. 6–11.
5. Градовський А.В. Науковий портрет Н.Й. Волошиної / А.В. Градовський // Українська література в загальноосвітній школі. – 2010. – №1. – С. 5–6.
6. Дига Н.В. Модифікація принципу діалогізму в методиці навчання української літератури за Н. Волошиною / Н.В. Дига // Теорія і методика навчання української літератури : актуальні проблеми. Збірник наукових праць / Наук.ред. і упоряд. Логвіненко Н.М. – К. : Педагогічна думка, 2015. – С. 134–140.
7. Дятленко Т.І. Принцип неперервності літературної освіти у методичній спадщині професора Н.Й. Волошиної / Т.І. Дятленко // Теорія і методика навчання української літератури : актуальні

- проблеми. Збірник наукових праць / Наук.ред. і упоряд. Логвіненко Н.М. – К. : Педагогічна думка, 2015. – С. 110–116.
8. Лелюх І.О. Внесок Ніли Волошиної в розвиток українського підручникотворення / І.О. Лелюх // Теорія і методика навчання української літератури : актуальні проблеми. Збірник наукових праць / Наук.ред. і упоряд. Логвіненко Н.М. – К. : Педагогічна думка, 2015. – С. 175–180.
 9. Логвіненко Н.М. Особливості формування змісту шкільного курсу літературної освіти в наукових працях Ніли Йосипівни Волошиної / Н.М. Логвіненко // Теорія і методика навчання української літератури : актуальні проблеми. Збірник наукових праць / Наук.ред. і упоряд. Логвіненко Н.М. – К. : Педагогічна думка, 2015. – С. 103–109.
 10. Овдійчук Л.М. Естетичні засади вивчення біографії письменника на уроках української літератури в школі / Л.М. Овдійчук // Теорія і методика навчання української літератури : актуальні проблеми. Збірник наукових праць / Наук.ред. і упоряд. Логвіненко Н.М. – К. : Педагогічна думка, 2015. – С. 247–259.
 11. Саверська-Лихошва В. Яка вона, філософія життя Ніли Волошиної? / В. Саверська-Лихошва // Українська література в загальноосвітній школі. – 2010. – №1. – С. 18.
 12. Ткачук Г.П. Наступність і перспективність літературної освіти в світлі вчення професора Ніли Волошиної / Г.П. Ткачук // Теорія і методика навчання української літератури : актуальні проблеми. Збірник наукових праць / Наук.ред. і упоряд. Логвіненко Н.М. – К. : Педагогічна думка, 2015. – С. 92–102.
 13. Токмань Г.Л. Докторська наукова школа вченого-методиста Ніли Йосипівни Волошиної / Г.Л. Токмань // Теорія і методика навчання української літератури : актуальні проблеми. Збірник наукових праць / Наук.ред. і упоряд. Логвіненко Н.М. – К. : Педагогічна думка, 2015. – С. 8–22.
 14. Фасоля А.М. Підручник з української літератури як засіб формування компетентного учня-читача / А.М. Фасоля // Вітчизняна філологія : теоретичні та методичні аспекти вивчення. Збірник наукових праць. Випуск 5. – Черкаси : вид. Чабаненко Ю.А., 2015. – С. 95–104.
 15. Шуляр В.І. Вона була, є і буде Волошина!!! / В.І. Шуляр // Українська література в загальноосвітній школі. – 2010. – №7–8. – С. 4.
 16. Шуляр В.І. Наукова школа професора Ніли Волошиної як культурологічно-освітній простір / В.І. Шуляр // Українська література в загальноосвітній школі. – 2010. – №1. – С. 2–5.
 17. Шульган В. Модель підручника нового покоління в методичних поглядах Н.Й. Волошиної / В. Шульган // Теорія і методика навчання української літератури : актуальні проблеми. Збірник наукових праць / Наук. ред. і упоряд. Логвіненко Н.М. – К. : Педагогічна думка, 2015. – С. 181–186.
 18. Яценко Т.О. Естетична спрямованість шкільного курсу української літератури / Т.О. Яценко // Теорія і методика навчання української літератури : актуальні проблеми. Збірник наукових праць / Наук.ред. і упоряд. Логвіненко Н.М. – К. : Педагогічна думка, 2015. – С. 117–123.

Zhyla S.

THE ASSESSMENT OF NILA VOLOSHINA'S PEDAGOGICAL HERITAGE BY LEADING UKRAINIAN METHODISTS AND TEACHERS OF LITERATURE

The article is dedicated to Nila Voloshina – the doctor of pedagogical sciences, professor, corresponding member of NAPS Ukraine, the honored worker of Science and Technology of Ukraine, the chief editor of the magazine "Ukrainian literature in the secondary school", which is more than 40 years of her professional life dedicated to the development of literary education at the secondary school as teacher and tutor at the high school, author of books, programs and textbooks, and the concept and the first International standard on the subject of the educational sector, through creative and hard work she earned the credibility of the leading scientist-practitioner. The author characterizes the life philosophy of her teacher, focuses on her training programs and textbooks of Ukrainian literature, which trained several generations of Ukrainian people. The author of this article analyzes a range of scientific interests of N. Voloshina: literature as a component of the culture of the people, its influence on the formation of national identity, connectivity literature and other art forms, methodology and methods of analysis of art work, artistic text in interpretative dimensions, modern lesson as the main form of literature studying, extracurricular and optional work with literature, methods and techniques for the study of literature, perception and reading of a literary text as the main type of perception, genre-generic specificity in the study of literature.

Author focuses on trends of systematic study of the creative heritage of the professor and her assessment by Ukrainian methodists and philologist.

Key words: *the pedagogical legacy of N. Voloshina, the scientific doctoral school, the aesthetic orientation, the literary education, the Methodical Mainland.*

Стаття надійшла до редакції 18.09.2016 р.